

M 333.1

ANTIREVOLUTIONNAIRE
STAATKUNDE

—
ORGAAN VAN DE
Dr ABRAHAM KUYPERSTICHTING

TER BEVORDERING VAN DE STUDIE DER
ANTIREVOLUTIONNAIRE BEGINSELEN

==
OVERDRUK

Meyersfeldt

M 333.1

Bi No. - 736

154-501717

DE HUWELIJSORDONNANTIE VOOR INLANDSCHE CHRISTENEN

DOOR

MR. C. VON MEIJENFELDT.

Bij Indisch Staatsblad 1933 No. 74 is afgekondigd een ordonnantie, die volgens haar art. 78(2) kan worden aangehaald als „Huwelijksordonnantie Christen-Inlanders Java, Minahassa en Amboina”. Uit deze benaming blijkt, dat de ordonnantie slechts voor een der groepen van de bevolking van enkele gebiedsdeelen van Nederlandsch-Indië zal gelden. De considerans geeft een breedere omschrijving van deze gebiedsdeelen, waaruit blijkt, dat de ordonnantie zal gelden voor Java en Madoera, het gedeelte der residentie Manado bekend onder den naam de Minahassa en de onderafdeelingen Amboina, Saparoea en Banda, zonder de eilanden Teoen, Nila en Seroea der residentie Amboina van het gouvernement der Molukken.

De considerans vermeldt voorts, dat met de ordonnantie beoogd wordt, het huwelijksrecht der Christen-inlanders te regelen en dat de Wetgever bij deze regeling in zooverre van het adatrecht wil afwijken als de maatschappelijke behoeften dier Christen-inlanders en het algemeen belang dat vorderen.

De regeling bevat vier titels, luidende: 1e. Van het huwelijk, 2e. Van de huwelijksontbinding, 3e. Van de opheffing van de verplichting tot samenwoning, 4e. Overgangs- en botsingbepalingen.

Bij vergelijking met de bepalingen, die in het Burgerlijk Wetboek handelen over het huwelijk, de huwelijksvoltrekking en de huwelijksontbinding moet geconstateerd worden, dat de Wetgever bij het samenstellen van deze voor de Christen-inlanders geldende regeling allerminst zijn heil gezocht heeft in het klakkeloos volgen van het Burgerlijk Wetboek. Al zijn er artikelen en regelingen in de Huwelijksordonnantie voor de Inlandsche Christenen, die identiek of nagenoeg identiek met die in het Burgerlijk Wetboek genoemd kunnen worden, de ordonnantie draagt niettemin een eigen stempel en kan niet

kortweg als een kopie van de Europeesche wetgeving op dit stuk beschouwd worden. Trouwens, de Wetgever heeft in de considerans duidelijk te kennen gegeven, dat hij het adatrecht heeft willen volgen en slechts terwille van de maatschappelijke behoeften der Christen-inlanders en het algemeen belang daarvan is afgeweken.

Wanneer wij ons afvragen, of deze ordonnantie ons bevredigt, dan kan het antwoord daarop niet onverdeeld bevestigend luiden. In het bijzonder wat betreft de onderlinge verhouding der echtgenooten en verder wat aangaat de gronden waarop echtscheiding kan worden gevraagd, bestaan er tegen de ordonnantie ernstige bezwaren.

Dit neemt echter niet weg, dat er veel regelingen en bepalingen in de ordonnantie voorkomen, die ten volle onze instemming kunnen hebben. Voorzeker moet zij reeds hierom met ingenomenheid worden begroet, omdat door haar aan velerlei onzekerheid, die voor de Inlandsche Christenen op het stuk van de huwelijkssluiting en op dat van de huwelijksontbinding bestond, een einde wordt gemaakt. Met voldoening moet dan ook geconstateerd worden, dat thans wettelijk geregeld is al hetgeen betrekking heeft op de toestemming tot het huwelijk, den leeftijd waarop een huwelijk mag worden gesloten, op den graad van bloed- en aanverwantschap, die aan de sluiting van een huwelijk in den weg staan, op de aangifte bij en de voltrekking ten overstaan van den godsdienstvoorganger of den ambtenaar van den burgerlijken stand, op het bewijs van het huwelijk, op de nietigverklaring van het huwelijk, op de goederen der echtgenooten, op de ontbinding van het huwelijk en de procedure, die daarbij moet worden gevolgd met aanwijzing van den rechter, die bevoegd is, van den eisch kennis te nemen. Hierbij moet ook met blijdschap kennis genomen worden van het feit, dat de practijk, die in de Europeesche rechtspraak bij het echtscheidingsproces is binnengeslopen, doordat bij bekentenis of verstek de eisch eenvoudig wordt toegewezen, onder vigueur van deze ordonnantie zich niet zal kunnen vestigen. Art. 57 immers bepaalt, dat de landraad met de te zijnen dienste staande middelen zelfstandig een onderzoek zal instellen naar de juistheid van de als grond tot echtscheiding aangevoerde feiten en gedragingen. Trouwens, dat de lijdelijkheid des rechters bij dit geding door den Wetgever als contrabande wordt aangemerkt, blijkt ook uit de gunstige bepaling van art. 53, dat de landraad tijdens het rechtsgeding de echtgenooten zal trachten te verzoenen. Uit dergelijke bepalingen ziet men duidelijk,

dat met de bezwaren, die de Europeesche wetgeving in dit opzicht aankleven, rekening is gehouden en dat is getracht, de misstanden, die zich onder die wetgeving konden ontwikkelen, te voorkomen. Om nog één ding te noemen: in de ordonnantie wordt de weg om tot ontbinding van het huwelijk te komen, na een tijd lang van tafel en bed gescheiden te zijn geweest, niet opengesteld. Wel wordt de mogelijkheid gegeven om de verplichting tot samenwoning te doen opheffen, maar de daardoor geschapen toestand kan niet na een aantal jaren, als in de Europeesche wetgeving door het toepassen van een eenvoudige procedure, overgaan in een toestand van volkomen echtscheiding. Daarbij verdient nog opmerking, dat de verplichting tot samenwoning enkel mag worden opgeheven in de gevallen, welke grond tot echtscheiding opleveren, dus niet als in het Burgerlijk Wetboek, waar behalve die nog andere worden genoemd en zelfs volgens art. 291 B.W. scheiding van tafel en bed mogelijk is op verzoek door de beide echtgenooten tezamen gedaan, zonder dat deze gehouden zijn een bepaalde oorzaak op te geven.

Weliswaar is met art. 291 van ons Burgerlijk Wetboek niet bedoeld, dat de rechter zonder enig nader onderzoek de gevraagde scheiding van tafel en bed zou uitspreken en derhalve is daarmee evenmin bedoeld, langs een omweg echtscheiding krachtens onderling goedvinden der echtgenooten toe te laten ¹⁾, maar de practijk, die zich onder de werking van dit artikel heeft gevestigd, doet toch wel, zij het dan ten onrechte, de gedachte opkomen, alsof een zoodanige bedoeling bij de totstandkoming van dit artikel heeft bestaan.

Wanneer wij dus ernstige bezwaren tegen deze ordonnantie meenen te moeten inbrengen, dan zien wij niet over het hoofd, dat er ook veel te waardeeren valt.

Wij concentreeren onze bezwaren op de twee genoemde punten. Er zullen nog wel andere onvolkomenheden en desiderata zijn, ook na de wijziging aan het begin van dit jaar, doch de voornaamste, die daarom voor dit opstel belang hebben, zijn de genoemde twee. Een derde bezwaar betreffende den vereischen leeftijd tot het aangaan van een huwelijk, te weten voor jonge dochters 14 en voor jonge mannen 16 jaar, welk bezwaar derhalve gericht was tegen het euvel van de zogenaamde kinderhuwelijken, is komen te vervallen, nadat eerst voor de Buitengewesten en thans ook voor Java en Madoera de minimumleeftijd is gebracht respectievelijk op 15 en 18 jaar.

Wat de onderlinge verhouding der echtgenooten betreft, is in de ordonnantie niet overgenomen het in ons Burgerlijk Wetboek in art. 160 uitgedrukte Christelijke beginsel: de man is het hoofd der echtvereeniging. De Wetgever heeft het goedgevonden, voor het huwelijk der Christen-inlanders het principe van het zoogenaamde ouderrechtelijk huwelijk van het adatrecht te aanvaarden. Daartegen richt zich onze eerste grief. Gelijkheid van man en vrouw is de gedachte waarvan de ordonnantie bij de regeling van de interne verhouding in het huwelijk uitgaat. De echtgenooten worden verplicht tot wederkeerige getrouwheid, hulp en bijstand en de man wordt bovendien verplicht tot bescherming van zijn vrouw en tot haar onderhoud volgens zijn staat en vermogen (art. 45). De echtgenooten verbinden zich over en weer — door de enkele daad des huwelijks — hunne kinderen te onderhouden en op te voeden (art. 46). Zij verbinden zich door de enkele daad des huwelijks met elkander samen te wonen. De man bepaalt de gemeenschappelijke woonplaats (art. 48).

Wie daarmee vergelijkt wat in ons Burgerlijk Wetboek en in het ontwerp-COWAN, voor een op alle bevolkingsgroepen toepasselijk burgerlijk wetboek voor Nederlandsch-Indië, bepaald wordt omtrent de rechten en verplichtingen der echtgenooten, kan niet ontkennen, dat in de huwelijksordonnantie voor de Inlandsche Christenen van een principieel andere beschouwing van het huwelijk wordt uitgegaan dan in ons Burgerlijk Wetboek en in genoemd ontwerp. Weggelaten is in de huwelijksordonnantie, dat de man het hoofd der echtvereeniging is; dat hij als zoodanig zijn vrouw in rechten bijstand verleent of aldaar voor haar verschijnt; dat hij de goederen van zijn vrouw bestuurt; dat de vrouw haar man gehoorzaamheid verschuldigd is; dat zij verplicht is met den man samen te wonen en hem overal te volgen, waar hij dienstig oordeelt zijn verblijf te vestigen en voorts alles wat op de beperkte bevoegdheid der vrouw tot het verrichten van rechts-handelingen en wat daarmee samenhangt betrekking heeft.

Aan de regeling in ons Burgerlijk Wetboek en het ontwerp-COWAN ligt kennelijk ten grondslag de Schriftuurlijke gedachte van het huwelijk; bij de huwelijksordonnantie voor de Inlandsche Christenen daarentegen is de Wetgever van een principieel andere gedachte omtrent het huwelijk uitgegaan. Door een gelukkige inconsequentie behelst art. 48(2) van de huwelijksordonnantie de bepaling, dat de man de gemeenschappelijke woonplaats zal bepalen. Hier is bij de wijziging aan

het begin van dit jaar de restrictie, luidende „voorzoover die niet door het plaatselijk gebruik is aangewezen”, geschrapt, zoodat het goede beginsel gelegenheid heeft gekregen zich even te doen gelden.

Het uitgangspunt van de ordonnantie is verkeerd. Hier heeft het volgen van de adatrechtelijke school den wetgever parten gespeeld. Zeker, men mag niet zeggen, dat de Wetgever in deze materie critiekloos het uit den ouden tijd, voordat de Christelijke zending haar prediking bracht, overgeleverde volksrecht heeft overgenomen, maar de maatstaf voor correctie werd enkel geleverd door de vage gegevens van de maatschappelijke behoefte der Christen-inlanders en het algemeen belang. We willen thans niet nagaan, hoe o. i. de Wetgever wat betreft een andere stof dan huwelijksrecht zich zou moeten gedragen tegenover de adat, maar wat dit huwelijksrecht voor Christen-inlanders aangaat, had de Wetgever zeker meer noodig dan de genoemde gegevens. Indien hier aangelegd was de maatstaf, die het historisch Christendom op Schriftuurlijken grondslag voor het wezen van het Christelijk huwelijk heeft leeren hanteeren, dan was er voor de Christen-inlanders een stel bepalingen gekomen, die van ons Burgerlijk Wetboek niet zoo heel veel behoeften te verschillen. Dan was met deze voor Christen-inlanders alleen bruikbare maatstaf corrigeerend opgetreden tegenover de overlevering der ouden en van die overlevering enkel geaccepteerd wat aan den omtrek ligt. Zoo komt acceptabel voor de bepaling van art. 49, dat in een bepaalde streek de echtelieden kunnen overeenkomen, dat alle of enkele nader aangewezen kinderen niet het geslacht van den man doch dat van den vader der vrouw zullen voortzetten en dat de rechtsgevolgen van die overeenkomst door het adatrecht zullen worden bepaald. Maar niet acceptabel is wat de Javaansche en andere Indische ouden over de verhoudingen in het huwelijk hebben geleerd, omdat dit met het wezen van het Christelijk huwelijk in onverzoenlijken strijd is.

Aldus wordt aan hetgeen de Christelijke zending in Nederlandsch-Indië in gehoorzaamheid aan Gods Wet heeft getracht op te bouwen hier op het terrein van het rechtsleven weer afbreuk gedaan en het valt te betreuren, dat de ernstige bezwaren, die van de zijde der Zending zijn ingebracht, wat dit betreft geen gehoor hebben gevonden.

Het is van belang hier uit de rede van den Directeur van Justitie, die hij gehouden heeft bij de mondelinge behandeling van deze ordonnantie in den Volksraad op 4 Februari 1933 de volgende woorden

aan te halen: „deze ordonnantie wil in de eerste plaats: rechtszekerheid, in de tweede plaats: verzoening van de reeds bestaande regelingen met meer moderne inzichten . . .”

Met instemming wil ik in dit verband gewag maken van de uitnemende artikelen, die Dr. B. J. ESSER, de bekende missionnair-predikant te Poerbolinggo, over de niet-christelijke huwelijksbeschouwing van deze ordonnantie gepubliceerd heeft, zoowel in het weekblad „De Banier” als in het Zendingstijdschrift „De Opwekker”.

Allerminst overtuigend is wat de Zendingconsul Mr S. C. Graaf VAN RANDWIJCK in enkele artikelen in genoemd weekblad „De Banier”, ter verdediging van de ordonnantie op dit punt, heeft aangevoerd. Ik kan uiteraard niet den inhoud van hetgeen hij te berde heeft gebracht in zijn geheel weergeven, doch meende een resumptie te vinden in de volgende uitspraken:

„wij gaan voorloopig uit van de veronderstelling, dat de Bijbel „inderdaad zulke concrete wetsvoorschriften als „ordinanties”, geeft. „Maar is het nu, uitgaande van deze veronderstelling, de taak van den „wetgever om, aan deze ordinanties volle rechtsgeldigheid te verleen? Moet de wetgever, zooals de steller van de toelichting op het „ontwerp-Cowan meende, dus geen rekening houden „met hen, wien „het niet... om de werkelijkheid van het Christendom te doen is”?

„Ik ben de tegengestelde meening toegedaan. Zoowel Dr Esser „als de steller van de toelichting op het ontwerp-Cowan verwarren „m. i. het standpunt, dat kerk en staat moeten innemen. De kerk „mag, ja moet uitgaan van de veronderstelling, dat het haar leden „om de werkelijkheid van het Christendom te doen is.” Als haar „leden haar normen, (of men die goddelijke ordinanties noemt of „niet) niet aanvaarden, als het hun geen ernst is, met hun geestelijk „en zedelijk leven, kan zij hun uittreden verlangen. Den wetgever „moet het echter te doen zijn om de rechtsbehoeften van al degenen, „die in den juridisch-sociologischen zin Christenen zijn. Doet hij dit „niet, dan blijft zijn gebod een doode letter. De wetgever moet „rekening houden met de hardheid des harten.”

Met het ingaan op deze meening van Mr. VAN RANDWIJCK is het geenszins mijn bedoeling, mij in zijn gedachtenwisseling met Dr. ESSER te mengen. Ik voelde mij echter, nu een Zendingconsul dit product van wetgevenden arbeid in bescherming heeft genomen, wel gedrongen om voor een opstel als dit zijn gevoelen weer te geven en te toetsen.

De stelling dan, die uit dit betoog volgt, dat de Wetgever wat dit onderwerp aangaat, dus wat de vraag betreft aangaande het wezen

van het huwelijk en den opbouw van een Christelijke huwelijksregeling, een ander standpunt zou mogen innemen dan de Kerk, moet met beslistheid worden afgewezen. Zoowel de Overheid als de Kerk is hier gebonden aan Gods ordinantiën omtrent het huwelijk, beide hebben — natuurlijk met inachtneming van het verschil in taak — uit de Schrift gehoorzaam na te gaan wat over den aard van het Christelijk huwelijk daarin is geopenbaard. Derhalve staat het den Wetgever niet vrij aldus te redeneeren: er zijn ook onderdanen, die zich Christenen noemen, maar wien het om de werkelijkheid van het Christendom niet te doen is; dus acht ik het gewenscht de ordonnantiën, die de Heilige Schrift voor het huwelijk geeft, niet te volgen. Want indien hij deze redeneering in practijk brengt, zondigt hij tegen Gods Wet. Bovendien ontstaat er dan een huwelijksordonnantie voor niet-Christenen en de Christenen moeten geduldig blijven wachten op hun ordonnantie. Onwillekeurig komt bij deze redeneering de herinnering op aan wat de vrijzinnigen zich bij hun onderwijswetgeving voorstelden en aan de school, waaraan de natie gehecht heette te zijn.

De onderscheiding, die Mr. VAN RANDWIJCK maakt tusschen Christenen in bijbelschen en in juridisch-sociologischen zin heeft voor de Overheid, wanneer zij er zich toe zet een regeling van het huwelijk tot stand te brengen, nagenoeg geen waarde. Zij is dan immers gehouden om eenvoudig Gods ordinantiën te volgen, maar een adat, die hiermede strijdige voorschriften geeft, zal zij moeten voorbijgaan. De onderscheiding voornoemd kan voor de Overheid in enkele gevallen beteekenis hebben, wanneer zij bij de vervulling van haar taak moet uitmaken, b.v. voor de wijze van eedsaflegging of bij de toepassing van deze huwelijksordonnantie, of iemand als christen dan wel als heiden of mahomedaan moet worden aangemerkt. Zij zal daarbij naar den aard van haar wezen en taak met uitwendige kenmerken moeten volstaan, in tegenstelling met de Kerk, die bij haar onderzoek of iemand Christen is, op de waarachtigheid der overtuiging zal moeten letten. Maar ook in dit geval zal de Overheid, bij het bepalen wie als Christen moet worden beschouwd, kenmerken moeten aangeven, waarmede zij zich op grond van de Schrift kan verantwoorden.

De Overheid moge naar den aard van haar wezen en taak bij de wetgeving voor het huwelijk den meer uitwendigen kant van dit instituut hebben te regelen, terwijl de Kerk zich veel verder zal moeten begeven, dat neemt niet weg, dat zoowel voor de Overheid als voor de

Kerk de ordinantiën, die in de Heilige Schrift gegeven zijn, tot richtsnoer moeten strekken. Bij het maken van een huwelijksordonnantie heeft zij aan de door Mr. VAN RANDWIJCK genoemde onderscheiding zoo goed als niets.

De vraag, die Mr. VAN RANDWIJCK stelt, of de Wetgever dan niet moet rekenen met hen, wien het niet om de werkelijkheid van het Christendom te doen is, is dus, gelijk uit het bovenstaande blijkt, onjuist gesteld. De opvattingen en meeningen der onderdanen mogen bij de huwelijkswetgeving niet maatgevend zijn. De Overheid heeft zelfstandig uit de Heilige Schrift af te lezen, hoe de grondwet luidt voor het Christelijk huwelijk. Bovendien staat het niet zoo, dat de overtuiging der Christenen in juridisch-sociologischen zin zich verhoudt tot die der Christenen in bijbelschen zin als de algemeene tot de bijzondere, doch zoo, dat zij moet worden beschouwd als de niet-Schriftuurlijke tegenover de Schriftuurlijke. Daaruit volgt dan ook, dat de rechtsbehoeften van de laatstgenoemden in 't geheel niet bevredigd zijn, indien de Overheid zich enkel richt naar de overtuiging der eerstgenoemden. Zij, wien het wel om de werkelijkheid van het Christendom te doen is, zullen principieele bezwaren tegen de ordonnantie houden, totdat er een zal komen, waarin het Christelijk huwelijk object van regeling zal zijn. Daarom heeft de Overheid aan de onderscheiding tusschen Christenen wien het wel en wien het niet om de werkelijkheid van het Christendom te doen is voor de huwelijkswetgeving enkel iets voor het geval dat zij moet uitmaken, voor wie deze ordonnantie zal gelden. Bij het zoeken naar kenmerken voor het al dan niet behooren tot het Christelijk volksdeel zal de Overheid anders te werk moeten gaan dan de Kerk en alleen zoo kan gesproken worden van Christenen in juridisch-sociologischen zin.

Iets anders is, dat de Wetgever rekening moet houden met de hardheid des harten, dus met het zedelijk peil waarop zich de maatschappij bevindt. Hij heeft acht te slaan op den feitelijken toestand, die in de maatschappij heerscht. Dat staat echter buiten de gemaakte onderscheiding tusschen Christenen in bijbelschen en in juridisch-sociologischen zin. Ongeacht de verhouding, waarin de onderdanen staan tegenover de belijdenis van het Christendom, heeft de Wetgever te letten op den zedelijken toestand, die onder hen gevonden wordt, voor wie de wet zal gelden. Acht slaande op dien feitelijken toestand, mag hij niet verder gaan dan tot een toelaten van wat eigenlijk verkeerd is;

die toestand mag hem geen richtsnoer zijn voor zijn aan de wet ten grondslag gelegde huwelijksbeschouwing. Hij mag, zoo hem dat wijs voorkomt, niet meer doen dan alsnog gedoogen en dit is hem alleen veroorloofd, omdat Gods Woord daarvoor grond geeft.

In het ter Generale Synode der Gereformeerde Kerken van 1923 door de meerderheid der daartoe benoemde commissie uitgebrachte rapport inzake echtscheiding wordt op bl. 25 gezegd:

„Zoo heeft de Overheid bij hare wetgeving met name rekening „te houden met de zedelijke toestanden en begrippen van het volk, „waarover zij regeert. Zelfs een Christelijke Regeering zal, wanneer „zij over een volk regeert waar de polygamie nog volkszede is, deze „niet terstond kunnen verbieden of uitroeien, hoezeer ze overtuigd „moge wezen, dat de polygamie met de ordinantie Gods in strijd is. „De Overheid verricht in dit geval nog geen zondige daad, al ver- „oorlooft zij wat naar Goddelijk recht ongeoorloofd is.”

De Overheid kan dus in heidensche of mohamedaansche landen ge- noodzaakt zijn, dergelijke toestanden vooralsnog te laten voortduren, doch nimmer heeft zij tot taak te bevorderen wat tegen de Christelijke huwelijksbeschouwing indruischt. Zoo is in Nederlandsch-Indië het Burgerlijk Wetboek wel toepasselijk op Arabieren, doch de bepalingen over het huwelijk zijn daaronder niet begrepen. Daar staat dan weer tegenover dat voor Chineezzen de artikelen van ons Burgerlijk Wetboek op het huwelijk wel gelden, ook die welke handelen over de rechten en verplichtingen der echtgenooten. Van Christenen, zelfs in juridisch-sociologischen zin, is bij deze volksgroep echter nog maar heel weinig sprake. Het aantal Christenen onder hen is immers zeer gering.

We lezen verder in dat rapport op bl. 26:

„De Overheid heeft ook door hare wetgeving de zedelijke grond- „slagen van het huwelijksleven niet te ondermijnen, maar die te „bevestigen en te handhaven, voorzoover dit in haar vermogen staat. „Al mag de Overheid, die over een heidensch volk regeert, polygamie „dulden — wanneer zij dit deed in een Christelijk land, dan zou zij „schuldig staan tegenover God. En hetzelfde geldt ook hier. Gaat „de Overheid in een Christelijk land in hare wetgeving van de ge- „dachte uit, dat het huwelijk een vrij contract is tusschen de echt- „genooten en staat zij daarom echtscheiding toe zoodra de echt- „genooten dit contract willen verbreken, dan draagt zij zelve schuld, „wanneer bij het volk het besef van heiligheid van het huwelijk „steeds meer te loor gaat en het echtscheiden als een spel beschouwd „wordt, enz.”

Al gaat het hier over echtscheiding, toch blijkt duidelijk, hoe de meerderheid der commissie, wier conclusies door de Synode voornoemd zijn aanvaard, over de taak van den Wetgever in het algemeen dacht. Wat het ouderrechtelijk huwelijk betreft, zou derhalve, naar het oordeel van de Synode, in landen, waar het Christendom nog niet is doorgedrongen, de Overheid het bestaan van deze verhouding met al wat er uit voortvloeit genoodzaakt kunnen zijn vooralsnog te gedoogen. Niet verbieden, maar evenmin bevorderen zou de houding van de Overheid in dergelijke landen moeten zijn.

Hieruit blijkt, dat Mr. VAN RANDWIJCK ten onrechte van meening is, dat hij de Synode voornoemd aan zijn zijde heeft bij zijn verdediging van de ordonnantie, voorzover deze bij haar constructie van de verhouding in het huwelijk het ouderrechtelijk standpunt uit den adat heeft overgenomen. En nog minder kan hij zich op deze Synode beroepen, nu de ordonnantie moet gelden voor Inlandsche Christenen. Het is eigenaardig, dat de Directeur van Justitie, bij zijn genoemde verdediging in den Volksraad, tot een Inlandsch Lid van dien raad, dat de rechtsverhoudingen in het huwelijk buiten den invloed van den Godsdienst om geregeld wilde zien, deze woorden sprak: „een ieder weet „dat de Christelijke godsdienst onvereinigbaar is met een huwelijks- „recht, waarin niet de vrijheid van de aanstaande echtgenooten om al „of niet met elkaar in het huwelijk te treden is gewaarborgd, waarin „de monogamie niet onvoorwaardelijke eisch is en waarin de eenheid „van het gezin niet in alles tot uiting komt en verstevigd wordt.” Wij zouden hieraan willen toevoegen: en waarin terwille van moderne inzichten aangaande de maritale macht een hiermede overeenkomenden adat-regel is gevolgd.

Uit het bovenstaande volgt, dat wij de ordonnantie wat het punt van de verhouding der echtgenooten aangaat principieel onjuist achten en wij zijn van meening, dat op aanvulling en wijziging moet worden aangedrongen.

Dit geldt ook van den onder art. 52, 6e genoemden grond voor echtscheiding: onheelbare tweespalt. Het bezwaar is hier, dat de Wetgever bij het in acht nemen van de bestaande toestanden in de maatschappij der Christen-inlanders te ver gaat. Hier dreigt het gevaar, dat geheel willekeurige echtscheiding zal worden toegestaan.

Nu moet wel worden erkend, dat tweespalt onder bepaalde omstandigheden inderdaad objectief valt te constateeren, maar hoe dat het

geval zal zijn met de onheelbaarheid is niet duidelijk. De ordonnantie bepaalt in haar art. 58, dat de landraad het bestaan van onheelbare tweespalt niet mag aannemen dan nadat hem van de omstandigheden, die de tweespalt onheelbaar doen zijn, gebleken is uit het verhoor van den echtgenoot, die den eisch tot echtscheiding heeft gedaan en zoo eenigszins mogelijk van den anderen echtgenoot en van personen, die tot den verwanten- of omgangskring der echtgenooten behooren. Naar waarborgen tegen lichtvaardigheid in het oordeelen is hier ongetwijfeld gezocht, maar naar eenig criterium voor de onheelbaarheid zoekt men tevergeefs. Dat is er ook niet. De ervaring leert dan ook, dat er voor de mogelijkheid van verzoening, niet bij wijze van uitzondering, maar als regel factoren zich doen gelden, die in de door den rechter te constateeren omstandigheden niet tot openbaring kunnen komen. Zoo staat hier de deur voor willekeur wagenwijd open. Echtscheiding krachtens onderlinge overeenstemming en verstooting komen mij voor, onder den term van onheelbare tweespalt gemakkelijk haar intrede te kunnen doen. Hier wordt de grens overschreden, die door de Generale Synode voornoemd blijktens de aangenomen 5de conclusie van het rapport was gesteld:

„Dat de Overheid, al moet zij soms het kwaad dulden, dit echter „door hare wetgeving nooit in de hand mag werken, en daarom „zondigen zou, wanneer zij door hare wetgeving de Christelijke „grondslagen van het huwelijk ondermijnde, door geheel willekeurige „echtscheiding toe te staan of te sanctioneeren.”

Wie hieraan mocht twijfelen, zij verwezen naar de studie van Prof. Mr. A. ANEMA, die een der samenstellers is geweest van genoemd synodaal rapport, over „de gronden voor echtscheiding in het Nederlandsch burgerlijk recht.” Daar wordt op blz. 95 omtrent een der in het ontwerp van 1886 vooropgestelde beginselen, nl. dat zich ontbinding van den echt ook laat rechtvaardigen, wanneer de band voor beide partijen ondragelijk is geworden en beide de scheiding begeeren, gezegd: „Tegenover het tweede dient een afkeurende houding te worden aangenomen. Quod Deus conjunxit homo ne separet. Tusschen die beide is geen brug te slaan.”

MR. VAN RANDWIJCK zegt in zijn genoemde artikelen in „De Banier”: „Zoo ergens, dan moet men hier onderscheid maken tusschen Christenen in juridisch-sociologischen en Christenen in Bijbelschen zin.” Indien hiermede bedoeld zou zijn, dat op het punt der gronden voor

echtscheiding de Wetgever mag rekenen met de hardheid des harten, dan ga ik met deze uitspraak accoord, maar zoo Mr. VAN RANDWIJCK het geoorloofd acht, dat in een huwelijksordonnantie voor Inlandsche Christenen terwille van christenen in juridisch-sociologischen zin het huwelijk op losse schroeven gezet wordt, dan moet ik dat ten stelligste betwisten. Ook kan ik hem niet volgen, wanneer hij beweert, dat de ordonnantie-wetgever met het mogelijk maken van echtscheiding op dezen grond een goede vondst heeft gedaan, „omdat het noodzakelijk (is) ook dan echtscheiding wettelijk mogelijk te maken, daar anders partijen toch hun gang gaan.” Deze vermoedelijke gedraging van partijen kan immers geen argument zijn; ook is er geen grond om aan te nemen, dat partijen met dit gaan van hun gang wachten zullen op onheilbaarheid. Hier, dunkt mij, is het hek van den dam. En mij komt voor oogen de teekening, die de heer ZENTGRAAF in het *Soerabajasch Handelsblad* eens gaf van het mohamedaansche Inlandsche gezin: „er is geen gezin. Er is slechts een vader al dan niet met kinderen en door het huis passeert als een verschietende ster de vrouw.” En verder voegt hij deze behartigenswaardige vermaning er aan toe:

„Men gaat in inlandsche kringen geweldig te keer tegen de bemoeienis der Overheid met de huwelijken. Ware het niet beter dat de *Inlandsche hervormers* zich met al hun krachten wierpen op het groote en alles beheerschende werk: de vorming van een behoorlijk gezin? Want dat is er niet. Het begin van het sociale leven: de gezinsvorming is in Indië een parodie. Men werkt aan den opbouw van Indië en de basis voor een hoogere formatie is er niet. Men vraagt om een Indonesië en er is bijna niets dat lijkt op een behoorlijk gezin: althans wat de massa betreft.”²⁾

Deze woorden, die niet van een geestverwant afkomstig zijn, kan ik volkomen beamen. Het ware te wenschen, dat alsnog de zesde grond voor echtscheiding uit het desbetreffende artikel werd geschrapt en alzoo de mogelijkheid, die voor het binnentreden van de willekeur zoo ruimschoots is opengesteld met als gevolg de belemmering van het ontstaan van een behoorlijk gezinsleven, alsnog worde weggenomen.

¹⁾ Zie een artikelenreeks van Prof. Mr A. ANEMA in *De Standaard* van Augustus 1910 over „het Wetsontwerp inzake echtscheiding”.

²⁾ Deze citaten uit het *Soerabajasch Handelsblad* vond ik in „Onze Missiën in Oost- en West-Indië”, jaargang 1929, in een uit *De Maasbode* van 21 en 22 October 1929 daarin overgenomen artikel.

